

tény, hogy az ellenforradalom napjaiban a jelen perben nem szereplő személyek egy felhívást szövegeztek meg abban az irányban, hogy a rádió ne nevezze a fegyveres felkelőket ellenforradalmároknak; ez a felhívás több személy nevét is tartalmazta, akik a nyilatkozat szerkesztői szerint felelősek azért, hogy a rádió addig ilyen terminológiát használt. Később az a belátás jutott érvényre, hogy e nevek közzététele az illetők életét veszélyezteti, ezért azt mellőzni kell. Ez irányban távbeszélőn felhívták Varga Domokost, hogy az Irodalmi Újságban ne jelenjenek meg nevek, ekkorra azonban Varga Domokos a nevek felsorolását már magától kihagyta a közleményből.

D.

Varga Domokos és Tóbiás Áron beismerő vallomása, Máriássy Félixné, Surányi Péter és Földes László Péter tanúk vallomásai és Legfőbb Ügyészség ál-

tal becsatolt rádió riportok szövege alapján tény, hogy 1956. október 30-án a rádió alkalmazottai szerkesztőbizottságot választottak. Ennek az volt a feladata, hogy biztosítsa a rádióadások folyamatosságát és a rádió hangjának megváltozását az abban az időben már kibontakozott ellenforradalmi események szellemében. Ennek a szerkesztőbizottságnak tagja lett mások mellett Varga Domokos és Tóbiás Áron. A választás után mindketten – társaikkal együtt – a Parlament épületébe mentek. A választás alapján végzett munka keretében Varga Domokos az Irodalmi Újság november 2-i számának a kefelevonatát magával vitte a Parlament épületébe és abból egy rádióműsört állított össze. [...]

*[Apja 30 évvel később az ítéletről
Néhány sor idézet az 1986-os riportból:
Megkaptam hát 1957 őszén a magam
kétéves ítéletét, azután néhány hónapot*

*Tardos Tibor íróbaráttal töltöttem egy cellában, a többi Háy Gyulával, a drámaíróval. Az ítélet után még elég sokáig a Fő utcában voltunk, azután átke-
rültünk a gyűjtőbe. Ezt még el kell mon-
danom, hogy az úgynevezett kisfogház-
ba tettek minket, s emellett volt a
kivégzőbely. Mi ott fiútanúi voltunk egy
csomó ember utolsó perceinek. Életem
ama élményeinek egyike ez, amelyek
mindhaláláig kísértenek. Vitték ugyanis
őket a siralomcellából, és soknak még a
száját is befogták, hogy ne tudjon kiabál-
ni. Vagy mit tudom én, talán az „állá-
dzt” tették fel rájuk, egy olyan szerkeze-
tet, amely az alsó állkapcsukat a felsőbőz
szorította. Mindenesetre azok a nyögé-
sek, a halálba hurcolt embereknek a
nyögése szörnyű volt. Ebhez képest én
nagyon olcsón megúsztam.]*

*(Részlet Vargha Domokosné „Merre
jársz most, Dombikám?” könyvéből. Nyi-
tott Könyvműhely Kiadó, Bp. 2006)*

A szappan

Annak idején, ezerkilencszázötvenhatban kamaszkorom elején jártam. A Pest környéki tisztviselőtelep kertes házainak egyikében éltünk fivéreimmal, húgaimmal, főelőadó édesapámmal és ötödik testvéremmel a szíve alatt hordó édesanyámmal. A politikához nem nagyon konyítottam, Olykor – ha születésnap volt, vagy valamelyik sátoros ünnep, és a helybéli plébános odaszólt, hogy „mondd meg édesanyádnak, hogy önt-
sön több vizet a levesbe, mert vacsorára mennék” – kialakult a felnőttek között a rendszert és módszereit bíráló beszélgetés. Ezek a polemizálások nem nagyon érdekelték. A háborúról és a háború végéről is csak annyit tudtam, hogy anyám részt vett a zsidómentésben (ezért 1991-ben Yad vashem „A világ népeinek igaz embere” emlékérmét kapott) és, hogy nagynénjét az alsó lábszárán egy részeg ruszki keresztüllőtte, és hogy Dimitrij, az orosz tiszt szinte szerelemmel szerette az akkor alig több, mint egyéves bátyámat, aminek következtében soha nem hiányzott a zsír, meg effélék a konyháról. No meg, hogy az egyik néni azért megy sántítva, mert annak idején végigment rajta egy tucat orosz katona. Persze, nem értettem, hogy miért sántít emiatt.

De amikor – úgy ötvenkettőben vagy ötvenhárom elején – a legjobb barátom azzal fogadott az iskolában, hogy az édesapját az éjjel elvitték, megértettem,

hogy valami nincs rendben. Nem kaptunk választ a miertre az iskolában sem, ahol az olajjal tisztított padló sajátos illattal keveredett a bufúrc, nagy, bunkófejú kályhából begyűjtáskor kiszivárgó kesernyős, savanyú szén-szag, s egy szüleim korú tanítónő iparkodott a koedukált, egy közös osztályba járó alsó tagozatosokat írni, olvasni, számolni tanítani. Ma is előttem van a tanító néni zavart fel-
lelmét tükröző arca a kérdésünk hallatán, hogy mi történt az Imre bácsival. Aztán a ködös október végi délelőttökön hallottuk a nagyvárosból kelepelő fegyverek zaját. Pitér Pali nagybátyja Háros-
son volt katona, tőle tudtunk meg néhány izgalmas részletet, miközben az egyik ház padlásán összeszedett, kiégett villanykörtékkel dobáltuk a telep főutcáját szegélyező cseresznyefák egy-
kére rajzszögezett Rákosi képet.

Az iskolai szünetnek nagyon örültünk, mert kedvünkre csavaroghattunk a környéken. Nem messze tőlünk volt egy légvédelmi üteg. Tucatnyi ágyúból állt, amelyeket – az ütőszeget kiszedve – hatástalanítottak szétszéledésük előtt a katonák. Nektünk paradicsomi hely volt. A

szétszórt lőszeresládák között heverték az éles lőszer-
szétszerelve hozzá juthattunk a „játékszerhez” az úgynevezett makarónihoz. Ez nem volt más, mint a sárga színű, valóban térszafélére hasonlító, belül lyukas lögyapot, ami a robbanófejet a célba juttatja. Jó mulatság volt meggyújtani, majd elfojtani a lángot és feldobni a levegőbe, ami ott sziszegő, durrogó hangot adva cikázott össze-
vissza, míg le nem zuhant valahol.. A kincs a lőszer alján lévő, tiszta selyembe csomagolt indító puskapor volt, amivel nagyszerűen lehetett földbeásott, rozsdás, levedlett zománcú bilit robbantani. Örültséget csináltunk, amikor a robbanófejjel püföltük az ép löveget, hogy végre kettényíljon, és kiszedhessük a zsákmányt. Beleborzongok, ha eszembe jut.



November ötödikén hajnalban erős kutyaugatásra ébredtünk. A szomszéd, húsz év körüli fiú hangos izgatottsággal mesélte, hogy a friss szántásban az éjjel a forradalmárok puskát, géppisztolyt, löszert és kézigránátot kapartak el.

– Gyerünk, szedjük ki néhányat!

– Szó sincs róla, nem mentek sehová, statárium van! – szólott erőteljesen édesapám.

Nem tetszett az ukáz, de maradtunk. De amikor megszűnt a vesztegzár, uccu neki, irány a szántás! Minden hantot felforgattunk, de csak néhány karabélylőszert találtunk.

Gyógyír volt fegyverre éhes lelkünknek, hogy a közben megjelent karhatalmisták a talált kézigránátokat egymásba csavarva a vasúti töltés mellett félig vízzel telt szemégtödrben robbantották fel. Élveztük a felcsapódó víztölcsérek látványát.

Néhány nap múlva édesanyám közölte, hogy rövidesen megszületik a kistestvérünk, és a körülményekre való tekintettel nem kórházban, hanem otthon fog életet adni a jövevénynek. Fogytán a szappan, be kellene menni Pestre, keresni valahol, hogy az ünnepekre is legyen. Éppen Jack Londont olvastam. Szerettem izgalmas elbeszéléseit. A „Tarts Nyugatnak”-ot meg különösen. A Horn-fokot megkerülő hajók vastörvénye, hogy az „üvöltő negyvenesekkel” vitorlázó hajóknak nem szabad megállni vagy

manőverezni, hanem folyvást Nyugatnak tartva mielőbb ki kell kecmeregniük az oly sok hajó vesztét okozó fok csapdájából. Az elbeszélés szerint egy matróz a vízbe esett. Éppen a kapitány és a legénység vitájánál tartottam, amikor elhangzott a szappan beszerzésére utaló kérés. Megpróbáltam a feladatot a bátyámra hárítani, de mivel nem volt otthon, hát mennem kellett. No, majd a novellát a HÉV-en befejezem, gondoltam.

A Margit-hídhöz érve gyalog caplatam a Nyugati pályaudvar felé. Az emberek látszólag nyugodtan jöttek-mentek. Kerestem a szappant és a harcok nyomait. A pályaudvar felől hangoskodás hallatszott. Nem láttam a tömeget, csak ütemes skandálásuk hallatszott: Ruskik haza!... Ruskik haza!... Ruskik haza!

A tüntetők irányába siettem, amikor a Parlament felől a Szent István körúton iszonyatos robajjal harcokcsik száguldottak a tüntetők felé. Féltem. Nagyon féltem. A járdáról valaki berántott egy kapualjba, melynek biztonságából azért csak kikandikáltam, hiszen előben még soha nem láttam harcokcsit. A három acélmonstrum elrobogott a kapu előtt és a Marx téren befaroltak egymás mellé. De hogyan! Az acélkoporsókban ülő kiskatonák, meghúzva a botkormányt, 90 fokkal elfordították az acéltömegeket, melyeknek láncfalpai a kockaköveket úgy szórták szerteszét, mintha

mindegyik alól darazsak rajzottak volna ki. Aztán a lendülettől csúszva egy darabig, megálltak. Csend lett. De csak egy kis ideig, mert ismét felhangzott: Ruskik haza!... Ruskik haza! A tankok csövüket forgatták, meresztgették a tüntetők felé. Azután abból az irányból, ahonnan érkeztek, Csepel autók dízel motorjának erős zümmögésével megérkezett a gyalogság. A nyitott platókon hosszában egymásnak háttal elhelyezett üléseken pufajkás géppisztolyosok ültek. Elöl, mindegyiken, a vezetőfülke fölé szerelt golyószóró. A teherautók lefékeztek, de nem várva meg, míg megállnak, elkezdtek kelepelni a golyószórók. Nem a tömegbe, hanem a levegőbe. Aztán egy-két pufajkás, megunva az eredménytelenséget, vízszintes irányba fordítva löfegyverét, tüzelt.

Mivel a lövöldözés tőlünk viszonylag távolabb volt, a kapualjakból a járőkelők megindultak az ellenkező irányba, a Margit-híd felé. Én is velük sodródtam. Visszanézve láttam, hogy a pufajkások még leadtak egy-egy rövid sorozatot. A lenyugvó nap sütött a szemembe. A Horn-fok jutott eszembe... a „Tarts Nyugatnak!” ...

Közel kétszázezren fogadták meg a tanácsot. Én meg szégyenszemre szappan nélkül tértem haza.

Édesanyám egészséges leánygyermeknek adott életet.

Pápai Gábor

Az 1956-os forradalmi eseményekkel kapcsolatos, erdészeti vonatkozású publikációk jegyzéke

Könyvek, tanulmányok

– (1996): Az Erdőmérnöki Főiskola jelentése az 1956/57. iskolai év eseményeiről. – Erdészettörténeti Közlemények 24. kötet 118. o. + Mellékletek.

A Soproni Szemle 2006. évi 60. évfolyam 3. számának két fejezete (Sopron 1956-ban – 1956 Sopronban, ill. a Soproni Városszépítő Egyesület díjnyertes pályázatának írásai), 243-362. o.

Bölcz Béla (2002): Elsodort falevelek. – Minerva, Budapest.

Erdélyi Iván (szerk.) (1991): Győr-Sopron megyeiek emlékeznek az 1956-os forradalomra. – Zrínyi, Budapest, 98. o.

Hiller István (összeáll.) (1990): Ismét tüzek a végeken, 1956. A Soproni Egyetem krónikája dokumentumok tükrében I-II. – Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron, 304 + 126. o.

Illyés Benjamin (szerk.) (2006): Soproni diákok voltunk... – Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron, 175. o.

Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.) (1997): Sopron, 1956. – Erdészettörténeti Közlemények 29. kötet 186. o.

Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.)

(1998): 56-os emlékek. – Erdészettörténeti Közlemények 37. kötet 194. o.

Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.) (1999): Sopron nem ereszt el. – Erdészettörténeti Közlemények 44. kötet 248. o.

Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.) (2001): Rögös utak. – Erdészettörténeti Közlemények 49. kötet 230. o.

Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.) (2003): Rögös utak. – Erdészettörténeti Közlemények 49. kötet 300. o. (bővített kiadás)

Pápai Gábor (szerk.) (2000-2005): Gyöke-
rek és lombok I-IV. kötet. Erdészportrék 1-4. – Országos Erdészeti Egyesület, Budapest.

Pintér László (2000): Látnások a múltból. – Tarsoly Kiadó, Budapest, 560. o.

Rétfalvi László (2005): Adalékok az 1956-os soproni eseményekhez. – Kapocs 34. évf. 41. sz. 8-14. o.

Rétfalvi László (2006): 1956 Sopron. – Kapocs 35. évf. 42. sz. 12-19. o.

Roller Kálmán (1996): „...mi is voltunk egyszer az Akadémián”. Soprontól – Vancouverig, 1956-1996. – Thorn Press, Toronto, 344. o.

Roller Kálmán (2001): „...mi is voltunk egyszer az Akadémián”. Soprontól Vancouverig, 1956-2000. – Tarsoly Kiadó, Budapest, 256. o.

Roller, J. K. (1986): Hungarian Foresters in Canada. In: The Sopron Chronicle. Sopron 1956–Vancouver 1986. – Rákóczi Foundation Inc., Toronto, 1-178. o.

Sarkady Sándor, ifj. (1991): A múltat hívták tetemre: A soproni diákság 1956-ban. – Kisalföld 46. évf. 248. sz. (október 22.) 10. o.

Sarkady Sándor, ifj. (2006): A soproni MEFESZ az 1956-os forradalomban. – Nyugat-Magyarországi Egyetem Központi Levéltárának kiadványai I., Sopron, 204. o.

Sopron Alumni U.B.C. (1986): Chronicle. In: The Sopron Chronicle. Sopron 1956–Vancouver 1986. – Rákóczi Foundation Inc., Toronto, 1-204. o.

Szabó Róbert – Bank Barbara (2004): Soproni egyetemisták és főiskolások az 1956-os forradalomban. In: Nagy Imre és kora: Tanulmányok, forrásközlések III. (Vidéki diákmunkák 1956-ban). – Nagy Imre Alapítvány, Budapest, 403-427. o.

Dokumentumfilmek

Az elvándorolt Alma Mater 1-2. [Szerkesztő-rendező: Novobáczky Sándor, operatőr: Nádorfi Lajos, 2002-2004.]

Forradalom vér nélkül – Sopron 1956. [Szerkesztő-rendező: Orosz Attila, operatőr: Náhlik Nárcisz, 2006.]

Összeállította: **dr. Bartha Dénes**

A szerkesztőség köszönetet mond ifj. Sarkady Sándor könyvtári főigazgatónak, valamint a Terror Háza múzeumnak, hogy hozzájárultak archív anyaguk használatához.